

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

306

Finanse publiczne

Redaktorzy naukowi

Jerzy Sokołowski

Arkadiusz Żabiński

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2013

Redaktor Wydawnictwa: Aleksandra Śliwka

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Barbara Cibis

Łamanie: Adam Dębski

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2013

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-386-1

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Jan Borowiec , Kryzys gospodarczy a polityka monetarna i fiskalna w strefie euro w latach 2008-2012.....	13
Leszek Borowiec, Marzena Kuśmierk , Kapitał żelazny w finansowaniu organizacji non-profit w Polsce	24
Patrycja Chodnicka, Katarzyna Niewińska , Determinanty wyceny rynkowej sektora bankowego w dobie kryzysu	37
Patrycja Chodnicka, Katarzyna Niewińska , Ocena sektora bankowego w Europie.....	48
Iwona Dorota Czechowska , Rachunki osobiste dla klientów 60+	61
Agnieszka Deresz, Marian Podstawka , Opodatkowanie podatkiem dochodowym od osób fizycznych mikroprzedsiębiorców w warunkach kryzysu	73
Joanna Działo , Czy Unia Europejska potrzebuje unii fiskalnej?.....	86
Ryta Dziemianowicz , <i>Tax expenditures</i> w konstrukcji reguły wydatkowej... ..	98
Joanna Fila , Mikrofinanse w Unii Europejskiej – polityka, instrumenty, efekty	110
Beata Filipiak, Marek Dylewski , Indywidualny wskaźnik zadłużenia jednostek samorządu terytorialnego – problemy dostosowawcze.....	120
Piotr Gut , Model odwróconej płatności (<i>reverse charge</i>) jako element konstrukcji podatku VAT ograniczający uszczuplenia w podatku VAT.....	132
Małgorzata Magdalena Hybka , Raison d'être solidarnej odpowiedzialności za zobowiązania z tytułu podatku od wartości dodanej	143
Marcin Idzik , Ekskluzja finansowa – ujęcie empiryczne.....	154
Maria Jastrzębska , Kreacja i implementacja systemu zarządzania ryzykiem jednostki samorządu terytorialnego	166
Piotr Karaś, Wojciech Pacut , Porównanie działania banków islamskich i konwencjonalnych – przypadek Zjednoczonych Emiratów Arabskich	178
Anna Kobialka , Wykorzystanie funduszy unijnych w finansowaniu wydatków inwestycyjnych jednostek samorządu terytorialnego lubelszczyzny	190
Teresa Kondrakiewicz , Dywersyfikacja jako kierunek rozwoju grup kapitałowych.....	200
Iwa Kuchciak , Problematyka nadmiernego zadłużania w kontekście wykluczenia finansowego.....	213
Elwira Leśna-Wierszołowicz , Koncepcja wielofunduszowości w drugim filarze systemu emerytalnego w Polsce	225
Paweł Marszałek , Finansyzacja w Polsce – ciekawostka teoretyczna czy realny problem?.....	235
Grzegorz Matysek , Opodatkowanie dochodów spółek osobowych w Polsce – konieczność zmian.....	247

Danuta Milaszewicz , Stabilność fiskalna jako przymus w polityce fiskalnej	260
Magdalena Miszczuk , Zróżnicowanie sytuacji finansowej wybranych jednostek samorządu terytorialnego na podstawie indywidualnego wskaźnika zadłużenia	272
Anna Murdoch , Wejście Polski do strefy euro a długoterminowe cele rozwoju kraju	285
Piotr Ptak , Polityka wydatków publicznych w Polsce w latach 2008-2012....	298
Witold Rakowski , Zróżnicowanie wydatków gmin i powiatów na oświatę w latach 2005-2010 w układzie przestrzennym	311
Halina Rechul , Samodzielność finansowa jednostek samorządu terytorialnego w Polsce.....	325
Wioleta Samitowska , Fundusze pożyczkowe i fundusze poręczeń kredytowych jako instrumenty finansowego wsparcia MŚP	338
Przemysław Siudak , Specjalne strefy ekonomiczne jako instrument generujący oszczędności budżetu państwa z tytułu zatrudniania bezrobotnych..	351
Andrzej Sobczyk , Dynamika wydatków inwestycyjnych i liczby mieszkańców w gminach województwa zachodniopomorskiego w latach 2008-2011	362
Michał Sosnowski , Progresywne i proporcjonalne opodatkowanie przedsiębiorstw osób fizycznych w Polsce	372
Feliks Marek Stawarczyk , Kryzys finansowy a sytuacja banków krajowych w Niemczech	386
Igor Styn , Wpływ zmian w MSSF 9 na wyniki finansowe największych dwóch banków działających w Polsce oraz na ich politykę kredytową	397
Magdalena Syrkiewicz-Świtłała, Tomasz Holecki, Katarzyna Klyta , Możliwości wprowadzenia prywatnych ubezpieczeń zdrowotnych do powszechnego systemu ochrony zdrowia w Polsce w opinii mieszkańców powiatu tarnogórskiego	409
Waldemar Szczepaniak , Ocena sytuacji finansowej publicznych uczelni technicznych w Polsce w latach 2004-2011	418
Tomasz Śmietanka , Gospodarka finansowa gminy miejsko-wiejskiej Kozienice w latach 2003-2012	430
Tomasz Uryszek , Zadłużenie sektora samorządowego w krajach Unii Europejskiej w okresie kryzysu gospodarczego	442
Alina Walenia , Zarządzanie ryzykiem w sektorze samorządowych finansów publicznych	454
Jerzy Wąchoł , Spowolnienie gospodarcze i problemy długu publicznego na świecie w świetle danych statystycznych	466
Radosław Witczak , Wykorzystanie metod szacowania podstawy opodatkowania do określenia wysokości zobowiązań podatkowych	478
Iwona Wojciechowska-Toruńska , „Pakt fiskalny” a polityka fiskalna	488

Katarzyna Wójtowicz , Udziały samorządów w podatkach państwowych – własne czy obce źródło dochodów JST? Dylematy teorii a praktyka budżetowa wybranych państw.....	501
Dorota Wyszowska , Stan finansów jednostek samorządu terytorialnego jako determinanta wykorzystania środków pomocowych Unii Europejskiej w perspektywie 2014-2020	513
Jolanta Zawora , Samodzielność finansowa samorządów gminnych w warunkach spowolnienia gospodarczego.....	523
Anna Zielińska-Chmielewska , Ocena realizacji strategii płynności finansowej GK Tarczyński SA w ujęciu dochód-ryzyko	534
Dagmara Zuzek , Faktoring jako niekonwencjonalne źródło finansowania mikro- i małych przedsiębiorstw w Polsce.....	547
Arkadiusz Żabiński , Realizacja zasady równości opodatkowania czynników wytwórczych w wybranych krajach europejskich.....	558

Summaries

Jan Borowiec , Economic crisis and monetary and fiscal policies in the euro zone in the years 2008-2012	23
Leszek Borowiec, Marzena Kuśmierk , Endowment capital and funding sources in non-profit organizations	36
Patrycja Chodnicka, Katarzyna Niewińska , Determinants of market valuation of the banking sector during the recent financial crisis	47
Patrycja Chodnicka, Katarzyna Niewińska , Assessment of the banking sector in Europe	60
Iwona Dorota Czechowska , Personal accounts for clients 60+.....	72
Agnieszka Deresz, Marian Podstawka , Personal income tax on small entrepreneurs in times of crisis	85
Joanna Działo , Does the European Union need a fiscal union?	97
Ryta Dziemianowicz , Tax expenditures in the construction of the expenditure rule.....	109
Joanna Fila , Microfinance in European Union – policy, instruments, effects	119
Beata Filipiak, Marek Dylewski , Personal debt ratio of local government – system problems	131
Piotr Gut , Reverse charge model as an element of the VAT system, preventing it from tax abuse	142
Małgorzata Magdalena Hybka , Raison d'être of the joint and several liability for value added tax purposes.....	153
Marcin Idzik , Financial exclusion – empirical approach.....	165
Maria Jastrzębska , Creation and implementation of the risk management system of territorial self-government unit	177

Piotr Karaś, Wojciech Pacut , Islamic vs. conventional banking – the case of United Arab Emirates.....	189
Anna Kobialka , European Union funds use in financing of territorial self-governments units' investment in Lublin region.....	199
Teresa Kondrakiewicz , Diversification strategy in the process of holding companies development.....	212
Iwa Kuchciak , The issue of overindebtedness in the context of financial exclusion	224
Elwira Leśna-Wierszółowicz , The concept of multifunding in the second pension pillar in Poland	234
Paweł Marszałek , Financialization in Poland – theoretical curiosity or the real problem?.....	246
Grzegorz Matysek , Income taxation of partnerships in Poland – the necessity of changes	259
Danuta Milaszewicz , Fiscal stability as a coercion in fiscal policy	271
Magdalena Miszczuk , Diversity of the financial situation of selected self-government units under individual debt indicator.....	284
Anna Murdoch , Poland's entry into the Eurozone vs. its long term growth objectives	297
Piotr Ptak , Public spending policy in Poland in the years 2008-2012	310
Witold Rakowski , Variation of educational spending by communities and counties across regions in 2005-2010	324
Halina Rechul , Financial independence of local government units in Poland	337
Wioleta Samitowska , Loan funds and credit guarantee funds as instruments of financial support for SME.....	350
Przemysław Siudak , Special economic zones as an instrument generating savings for the state budget through the employment of the unemployed .	361
Andrzej Sobczyk , Dynamics of capital expenditure and population in communities of Western Pomeranian Voivodeship in the years 2008-2011	371
Michał Sosnowski , Progressive and proportional taxation of natural persons' enterprises in Poland.....	385
Feliks Marek Stawarczyk , Financial crisis and <i>Landesbanken</i> problems in Germany	396
Igor Styn , How changes in IFRS 9 can affect net earnings of two biggest banks operating in Poland and their loan policy	408
Magdalena Syrkiewicz-Świtła, Tomasz Holecki, Katarzyna Klyta , Possibilities of introducing private insurance in the public health care system in Poland in the opinion of the inhabitants of Tarnowskie Góry county	417
Waldemar Szczepaniak , Assessment of financial situation of technical universities in Poland between 2004-2011	429

Tomasz Śmietanka , Financial economy of the urban-rural commune of Kozienice in the years 2003-2012.....	441
Tomasz Uryszek , Local and regional government sector debt in the European Union countries during the economic crisis.....	453
Alina Walenia , Risk management in the self-government public finance sector.....	465
Jerzy Wąchol , Economic slowdown and problems with public debt in the world in the light of statistical data	477
Radosław Witczak , The use of tax base estimation methods for the determination of the amount of tax liability.....	487
Iwona Wojciechowska-Toruńska , “Fiscal Pact” vs. fiscal policy	500
Katarzyna Wójtowicz , Local governments tax sharing arrangements – own or external source of revenues? Theoretical dilemmas vs. practical experiences of several European countries	512
Dorota Wyszowska , Financial standing of local self-government entities as a determinant of using of European Union aid in the perspective of 2014-2020	522
Jolanta Zawora , Financial independence of communes during economic slowdown	533
Anna Zielińska-Chmielewska , Assessment of strategies of working capital financial liquidity in the concept of risk-return analysis on GK Tarczyński SA	546
Dagmara Zuzek , Factoring as an unconventional source of financing activities of micro and small enterprises in Poland.....	557
Arkadiusz Żabiński , The implementation of the principle of equality in the taxation of factors of production in selected European countries	567

Piotr Karaś, Wojciech Pacut

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

PORÓWNANIE DZIAŁANIA BANKÓW ISLAMSKICH I KONWENCJONALNYCH – PRZYPADEK ZJEDNOCZONYCH EMIRATÓW ARABSKICH

Streszczenie: Jednym z efektów ostatniego kryzysu jest wzrost zainteresowania bankowością islamską jako potencjalną alternatywą dla tradycyjnej bankowości komercyjnej (tzw. bankowości konwencjonalnej). Próba poszukiwania odpowiedzi na pytanie o atrakcyjność islamskiego modelu działania banków może być przeprowadzona przez porównanie najważniejszych danych finansowych obu grup banków. Niniejsze rozważania są taką próbą dokonaną na bankach islamskich i konwencjonalnych działających w Zjednoczonych Emiratach Arabskich w latach 2007-2011. Na podstawie przeanalizowanych danych można stwierdzić, że banki islamskie odnotowały gorsze wyniki we wszystkich badanych wymiarach.

Słowa kluczowe: finanse islamskie, bankowość islamska, Zjednoczone Emiraty Arabskie.

1. Wstęp

Istotą bankowości islamskiej jest przyjmowanie depozytów i udzielanie kredytów zgodnie z zasadami islamu¹. Różnice między bankowością islamską a konwencjonalną są zatem konsekwencją restrykcyjnych reguł religijnych, którym każdy bank chcący prowadzić swoją działalność zgodnie z islamem musi się podporządkować². Do najważniejszych zasad *shari'atu* odnoszących się do bankowości islamskiej należą³: zakaz *riba* (ءاااا), zakaz *gharar* (ارار), zakaz *maisir* (اااااا), obowiązek dotrzymywania umów oraz zasada, że *niedopuszczalne jest uzyskiwanie zysku bez ponoszenia ryzyka*. Ponadto muzułmanie nie mogą prowadzić działalności gospodarczej związanej z produkcją i dystrybucją alkoholu, tytoniu, narkotyków, pornografii oraz

¹ Rozróżnienie na banki konwencjonalne i islamskie ma charakter funkcjonalny, a nie terytorialny. Taki podział obecny jest już w polskiej literaturze przedmiotu, zob. np. A.M. Bonca, *Islamskie instrumenty finansowe*, Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2010.

² Jednak większość z tych uregulowań nie jest sformułowana wprost i nie odnosi się bezpośrednio do bankowości, ale wynikają z zasady *qiyas* (اااااا), która zobowiązuje do wyszukania sytuacji podobnej, regulowanej przez *shari'at*, a następnie próby zastosowania podanego rozwiązania lub rozwiązania zgodnego z duchem tego prawa religijnego. A. Hourani, *Historia Arabów*, Wydawnictwo Marabut, Gdańsk 1995, s. 112-120.

³ Zasady te są szczegółowo opisane w polskiej literaturze przedmiotu (np. A.M. Bonca, wyd. cyt., s. 36 i nast.), stąd w tym miejscu zostaną jedynie wymienione.

wieprzowiny, wspierać jej ani w żaden inny sposób angażować się w nią. Ograniczenia wynikające z norm religijnych zdeterminowały specyfikę działalności banków islamskich, w tym wymusiły powstanie nowych, różnych od konwencjonalnych instrumentów finansowych.

Mimo że bezpośrednich źródeł powstania banków islamskich należy upatrywać w religii Mahometa, warto zadać pytanie, czy z perspektywy niemuzułmanina, są one alternatywą dla konwencjonalnych banków. Pytanie to można uszczegółowić w kierunku, czy w czasach kryzysu bankowość islamska poradziła sobie lepiej niż bankowość konwencjonalna? Celem podjętych tu rozważań będzie próba odpowiedzi na drugie pytanie. Na początku przypomniane zostaną główne różnice w rozumieniu produktów kredytowych oraz depozytowych między bankami konwencjonalnymi a islamskimi⁴. Następnie poddane analizie zostaną funkcjonujące w Zjednoczonych Emiratach Arabskich w latach 2007-2011 banki reprezentujące oba modele. Jako uzupełnienie najprostsze miary efektywności działania banków islamskich zostaną odniesione do analogicznych wskaźników dla funkcjonujących w Polsce banków komercyjnych.

2. Islamskie instrumenty finansujące i depozytowe

Oferowane w ramach bankowości islamskiej instrumenty finansujące dzielą się na dwie podstawowe grupy⁵: instrumenty dzielenia zysków i strat, określane najczęściej jako PLS (*profit and loss sharing*), oraz instrumenty, w których tylko jedna strona bierze na siebie ciężar potencjalnych strat – non-PLS⁶. Do instrumentów z grupy PLS należą: *mudaraba* (مُضَارَبَة), *musharaka* (مُشَارَكَة) oraz *muzar'a* (مُزَارَعَة). Geneza powstania tych instrumentów wiąże się bezpośrednio z zakazem udzielania pożyczek na procent (*riba*). Ustalana *ex ante* stopa procentowa, jaka jest stosowana w konwencjonalnej bankowości, jest tu zastąpiona niepewną i wyliczoną *ex post* stopą zwrotu, zależącą od wcześniej uzgodnionego stosunku, w jakim strony podzielią się zyskami lub stratami⁷. Drugi typ to instrumenty non-PLS⁸. Odmienne

⁴ Różnice te mają charakter drugorzędny a nie istotowy, jednak decydują o specyfice bankowości islamskiej. Zob. P. Karaś, T. Kutrzeba, *Porównanie islamskich i zachodnich instrumentów finansowych na przykładzie produktów dostępnych w Arabii Saudyjskiej i Polsce*, [w:] *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Wydziałowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, red. I. Pyka, J. Cichorska, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice 2012, nr 105, s. 359-367.

⁵ Instrumenty te są już opisane w literaturze przedmiotu (np. M.A. Bonca, wyd. cyt.), dlatego w tym miejscu zostaną jedynie wymienione.

⁶ V. Sundararajan, L. Errico, *Islamic Financial Institutions and Products in the Global Financial System: Key Issues in Risk Management and Challenges Ahead*, IMF Working Paper 02/192, November 2002, s. 3; B.S. Chong, M. Liu, *Islamic banking: Interest-free or interest-based?*, "Pacific-Basin Finance Journal", 17 (2009, 02/192), s. 128.

⁷ D. El-Hawary, W. Grais, Z. Iqbal, *Regulating Islamic Financial Institutions*, World Bank Policy Research Working Paper, 2004, 3227, s. 25.

⁸ S.A. Shaikh, *A Brief Review & Introduction to Practiced Islamic Banking & Finance*, www.islamiceconomics.viviti.com [dostęp 15 X 2012].

niż w wypadku PLS, ostateczna stopa zwrotu jest w zasadzie znana już wcześniej, choć sposób jej ustalania jest inny niż w bankach konwencjonalnych. Do instrumentów non-PLS należą: *salam* (مسلأ عيب), *muqarada* (مراقمأ), *sukuk* (كوكص), *murabaha* (مربأ), *istisna* (انصتسال), *ijara* (أراجال), *qard al-hasan* (ضرقال), oraz *tawarruq* (قروتل).

Usługi depozytowe są świadczone w dwóch formach: rachunków bieżących i kont inwestycyjnych. Rachunki bieżące są oparte na zasadzie *wadi'ah* (ءعضأ), która zobowiązuje bank do przechowania powierzonej kwoty i jej zwrotu w pełnej wysokości na żądanie deponującego⁹. Konta inwestycyjne służą pomnażaniu środków. Opierają się najczęściej na kontrakcie *mudaraba*, w którym bank zarządza środkami, a na koniec każdego miesiąca dzieli, we wcześniej ustalonym stosunku, zyski lub straty¹⁰. Konta inwestycyjne można podzielić na dwa typy: (a) ograniczone konto inwestycyjne – inwestor sam wybiera spośród puli projektów prezentowanych przez bank te, w które chce inwestować. Wyniki konta są ściśle powiązane z wynikami konkretnego projektu oraz (b) nieograniczone konto inwestycyjne¹¹ – środki z konta są dodawane do ogólnej puli środków, które bank przeznaczają na inwestycje w projekty zgodne z *shari'atem*¹². W praktyce z dużą dozą prawdopodobieństwa można przewidzieć, jak będą kształtować się dochody z takiego konta. Wiele banków¹³ podaje procentowe zyski, jakie przynosiły oszczędności zgromadzone na kontach inwestycyjnych we wcześniejszych miesiącach¹⁴.

Przedstawiona specyfika oferty produktowej bankowości islamskiej skłania do postawienia pytania, jak ta oferta przekłada się na funkcjonowanie banków opartych na wytycznych religii muzułmańskiej?

⁹ W teorii rachunki te są nieoprocentowane i nie przynoszą posiadaczowi żadnych zysków. W praktyce islamskie banki starają się zachęcać do otwierania tego typu kont, osoby trzymające na nich środki *hibah* (هبء) nagradzając „prezentami”, które odzwierciedlają zyski uzyskane przez bank z ich lokowania. Islamskie prawo nie zabrania takich praktyk, o ile nie są one przedmiotem umowy. Akceptację tak rozumianego *hibah* zatwierdziła np. malezyjska rada ds. *shari'atu*. Orzeczenie dostępne on-line: http://www.mifc.com/index.php?ch=menu_know_ftw&pg=menu_know_ftw_reso&ac=514&mode=view [dostęp 15 X 2012].

¹⁰ Według Beng Soon Chong i Ming-Hua Liu nie da się stwierdzić związku między wysokością stóp zwrotu z kont oszczędnościowych a zyskami banków pochodzącymi z obracania kapitałem pozyskanym z kont oszczędnościowych (B.S. Chong, M. Liu, wyd. cyt.).

¹¹ Lebanese Islamic Bank, *Investment Account*, <http://www.lebaneseislamicbank.com.lb> [dostęp 15 X 2012].

¹² U.M. Chapra, K. Tariqullah, *Regulation and Supervision of Islamic Bank*, Islamic Development Bank Occasional Paper 3, Jeddah 2000, s. 11.

¹³ Jako przykład można podać Sharijah Islamic Bank ze Zjednoczonych Emiratów Arabskich, informacje dostępne on-line: <http://www.sib.ae/en/retail-banking/saving-account.html> [dostęp 15 X 2012].

¹⁴ Wydaje się, że ich wahania nie są znacząco wyższe niż w przypadku oprocentowania kont oszczędnościowych w bankach konwencjonalnych, ale nie istnieją dane pozwalające to jednoznacznie stwierdzić.

3. Porównanie funkcjonowania banków islamskich i konwencjonalnych w latach 2007-2011 w Zjednoczonych Emiratach Arabskich

Zjednoczone Emiraty Arabskie mają jeden z najlepiej rozwiniętych rynków finansowych na Bliskim Wschodzie. Łączne aktywa banków w 2011 r. osiągnęły 450 miliardów dolarów, a udział islamskich banków w ogóle aktywów wynosił 16,7%¹⁵. Na giełdach w Dubaju (Dubai Financial Market) oraz Abu Dhabi (Abu Dhabi Securities Exchange) jest notowanych 26 banków¹⁶. Część z nich działa w obszarze bankowości komercyjnej, część jest bankami islamskimi, pozostałe funkcjonują na obu rynkach. Ze względu na tę różnorodność rynek ten wydaje się odpowiedni do pokazania, jak w rzeczywistości radzą sobie islamskie banki na tle konkurencji¹⁷.

Spośród banków notowanych na ww. giełdach zostały wybrane wszystkie te, które funkcjonują wyłącznie albo jako banki islamskie, albo konwencjonalne¹⁸. W efekcie zostało wyodrębnionych 9 banków islamskich oraz 5 konwencjonalnych (pełną listę zawiera tab. 1). Analiza została przeprowadzona na podstawie sprawozdań finansowych banków za lata 2007-2011¹⁹. Sprawozdania finansowe banków islamskich zasadniczo nie różnią się od tych, które są przygotowywane i prezentowane przez banki konwencjonalne. Niektóre banki islamskie, przedstawiając rachunek zysków i strat, zamiast pozycji „wynik z tytułu odsetek” wykazują przychody, jakie przyniosły odpowiednio pogrupowane islamskie instrumenty finansowe, jednakże nie jest to regułą. Podobnie prezentując aktywa, zamiast pozycji określających wartość udzielonych pożyczek część islamskich banków przedstawia ilość środków udostępnionych klientom przy wykorzystaniu islamskich instrumentów finansowych.

Aktywa wybranych islamskich banków w roku 2007, a więc na początku analizowanego okresu, wynosiły 183,71 miliardów AED, natomiast 5 banków konwencjonalnych 37,15 miliarda AED²⁰. Od tego czasu można zaobserwować wzrost war-

¹⁵ Islamska bankowość ma większy procentowy udział w kilku krajach regionu, m.in. w: Arabii Saudyjskiej (49%), Kuwejcie (33%) czy w Katarze (23%), jednakże rynki te są zdecydowanie mniejsze. Ernst & Young, *World Islamic Banking Competitiveness Report 2012-2013: Growing Beyond DNA of Successful Transformation*, dostępny online, www.ey.com [dostęp 15 III 2013].

¹⁶ Stan na 14 I 2013 r. Strony internetowe tych giełd to odpowiednio: www.dfm.co.ae oraz www.adx.ae.

¹⁷ Mimo że w polskiej literaturze przedmiotu można znaleźć prace badawcze nt. kondycji banków islamskich (zob. A. Jurkowska, *Kryzys finansowy lat 2008-2009 a kondycja finansowa banków islamskich*, [w:] *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Wydziałowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, red. I. Pyka, J. Cichorska, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice 2012, nr 105, s. 333-340), to cechą wyróżniającą niniejszą analizę jest oparcie na danych dotyczących indywidualnych banków.

¹⁸ Analiza pomija banki działające w obu obszarach, ponieważ ich sprawozdania finansowe nie pozwalają określić wpływu działalności zgodnej z shari'atem na całokształt wyników.

¹⁹ Sprawozdania są dostępne on-line na stronach internetowych obu giełd. Okres analizy wybrano ze względu na dostępność danych oraz fakt, że obejmuje lata globalnego kryzysu finansowego.

²⁰ Waluta Zjednoczonych Emiratów Arabskich 1 AED (dirham) = ok. 0,9 PLN, według kursu na 31 XII 2011 (<http://waluty.onet.pl/aed-dirham-zjednoczone-emiraty-arabskie,18910,822,0,151.pro>

tości aktywów w obu grupach. Aktywa banków islamskich rosły rocznie średnio o 8,13%, w czasie gdy aktywa banków konwencjonalnych o 10,60%.

Tabela 1. Lista banków poddanych analizie oraz wielkość danego banku na tle badanej grupy mierzona udziałem aktywów tego banku w aktywach grupy w roku 2011

Banki islamskie		Banki konwencjonalne	
Abu Dhabi Islamic Bank	29,60%	Arab Emirates Investment Bank	2,62%
Ajman Bank*	1,59%	Commercial Bank International	20,51%
Bank of Sharjah	8,34%	Finance House	5,96%
Dubai Islamic Bank	36,07%	National Bank of Fujairah	26,83%
EmiratesIslamic bank	8,55%	National Bank of Ras Al Khaimah	44,08%
Gulf Finance House	0,33%		
Invest Bank	4,14%		
Sharjah Islamic Bank	7,06%		
United Arab Bank	4,31%		
Razem	100,00%	Razem	100,00%

* Ze względu na dostępność danych analiza objęła lata 2008-2011.

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji z giełd w Abu Dhabi i Dubaju (stan na 14 I 2013 roku).

Tabela 2. Podstawowe dane finansowe dotyczące grup badanych banków (mld AED)

	2007	2008	2009	2010	2011
aktywa					
Banki islamskie	183,71	223,93	227,95	257,46	251,14
Banki konwencjonalne	37,15	40,78	43,32	50,27	55,59
depozyty					
Banki islamskie	131,41	155,05	166,35	183,00	179,98
Banki konwencjonalne	24,43	27,36	31,79	36,51	39,58
kapitał własny					
Banki islamskie	25,82	37,92	32,34	35,04	35,22
Banki konwencjonalne	6,24	6,15	6,91	7,99	9,21
przychody					
Banki islamskie	13,00	13,54	13,78	14,10	14,33
Banki konwencjonalne	3,23	4,12	4,36	4,85	5,20
zysk					
Banki islamskie	5,07	4,00	2,00	2,58	2,92
Banki konwencjonalne	1,28	1,06	1,01	1,33	1,63

Źródło: jak w tab. 1.

file-waluta-nbp). Ze względu na pominięcie w badaniach banków, które łączą działalność islamską z konwencjonalną (banki te zajmują się przede wszystkim działalnością konwencjonalną, a operacje prowadzone zgodnie z shari'atem są najczęściej jedynie dodatkiem), bezwzględne wartości danych liczbowych są z reguły wyższe w odniesieniu do banków islamskich, mimo zdecydowanie większego udziału aktywów finansowanych bankowością konwencjonalną niż islamską.

Na uwagę zasługuje większa zmienność przyrostu sumy bilansowej w bankach islamskich niż w konwencjonalnych. Największy wzrost islamskie banki zanotowały w roku 2008 (o 21,90%), natomiast konwencjonalne w 2010 (o 16,06%). Z drugiej strony w roku 2011 suma bilansowa banków islamskich uległa zmniejszeniu w porównaniu z rokiem poprzednim; analogiczne zjawisko nie wystąpiło w grupie banków konwencjonalnych. Podstawowe dane finansowe zagregowane do poziomu grup badanych banków zawarto w tab. 2.

W latach 2007-2011 przyrost depozytów zgromadzonych przez islamskie banki wynosił średnio 8,18%, w bankach konwencjonalnych średnie tempo zmian było wyższe i kształtowało się na poziomie 12,82%. Warto zwrócić uwagę, że – analogicznie jak w przypadku aktywów – depozyty banków konwencjonalnych rosły we wszystkich badanych latach, podczas gdy wartość depozytów banków islamskich spadła w roku 2011 w porównaniu z rokiem 2010 o 1,65%; może to świadczyć o relatywnym wygasaniu zainteresowania depozytariuszy bankami *stricto* islamskimi (zmiany wartości depozytów w poszczególnych bankach przedstawiono w tab. 3). W dwóch bankach islamskich wartość depozytów w roku 2011 spadła w porównaniu z rokiem 2007, gdy wszystkie banki konwencjonalne odnotowały wzrost tej pozycji pasywów.

Tabela 3. Średnia procentowa zmiana wysokości depozytów w bankach w latach 2007- 2011*.

Banki islamskie		Banki konwencjonalne	
Abu Dhabi Islamic Bank	16,82%	Arab Emirates Investment Bank	38,73%
Ajman Bank	481,45%	Commercial Bank International	0,39%
Bank of Sharjah	23,91%	Finance House	23,05%
Dubai Islamic Bank	-0,16%	National Bank of Fujairah	6,90%
Emirates Islamic Bank	5,34%	National Bank of Ras Al Khaimah	26,07%
Gulf Finance House	-20,49%		
Invest Bank	10,23%		
Sharjah Islamic Bank	10,49%		
United Arab Bank	15,52%		

* Średnia procentowa jest liczona jako: $[(\text{wartość z 2011 roku} / \text{wartość z 2007 roku})^{(1/4)} - 1] * 100\%$.

Źródło: jak w tab. 1.

W analizowanym okresie większość banków islamskich i konwencjonalnych odnotowywała systematyczny wzrost przychodów. Jednak – podobnie jak w przypadku aktywów i depozytów – w bankach islamskich rosły one wolniej (średnio o 2,48% rocznie) niż w bankach konwencjonalnych (o 12,94%). Decydujący wpływ na słabszy wynik pierwszej grupy miał spadek przychodów największego islamskiego banku Dubai Islamic Bank, w którym w latach 2008-2010 przychody systematycznie malały. Gdyby pominąć ten bank, wzrost dochodów grupy wynosiłby średnio 7,48%, co mimo wszystko jest gorszym wynikiem niż uzyskany przez banki konwencjonalne.

Tabela 4. Średnia procentowa zmiana wysokości przychodów w bankach w latach 2007-2011

Banki islamskie		Banki konwencjonalne	
Abu Dhabi Islamic Bank	10,54%	Arab Emirates Investment Bank	19,39%
Ajman Bank	48,51%	Commercial Bank International	-1,95%
Bank of Sharjah	14,04%	Finance House	2,75%
Dubai Islamic Bank	-4,46%	National Bank of Fujairah	4,74%
Emirates Islamic Bank	5,49%	National Bank of Ras Al Khaimah	25,47%
Gulf Finance House	-40,93%		
Invest Bank	3,43%		
Sharjah Islamic Bank	4,62%		
United Arab Bank	10,01%		

Źródło: jak w tab. 1.

Wśród banków islamskich największą dynamikę wzrostu przychodów zanotował Ajman Bank (jest to jednak jeden z najmniejszych podmiotów w badanej grupie), natomiast wśród banków konwencjonalnych – National Bank of Ras Al Khaimah (wzrost przychodów poszczególnych banków przedstawiono w tab. 4). Należy wspomnieć, że banki konwencjonalne rozwijały się bardziej równomiernie. Różnica między najlepiej a najgorzej prosperującym bankiem wyniosła 27,42 punktu procentowego, natomiast w przypadku banków islamskich było to 89,44 punktu procentowego.

Tabela 5. Średnia zmiana wysokości kapitałów własnych w bankach w latach 2007-2011

Banki islamskie		Banki konwencjonalne	
Abu Dhabi Islamic Bank	12,14%	Arab Emirates Investment Bank	0,05%
Ajman Bank	-43,80%	Commercial Bank International	-12,35%
Bank of Sharjah	16,25%	Finance House	2,28%
Dubai Islamic Bank	-1,17%	National Bank of Fujairah	-13,89%
Emirates Islamic bank	16,77%	National Bank of Ras Al Khaimah	3,46%
Gulf Finance House	-28,10%		
Invest Bank	5,59%		
Sharjah Islamic Bank	18,61%		
United Arab Bank	12,17%		

Źródło: jak w tab. 1.

W obu badanych zbiorowościach nastąpił wzrost kapitałów własnych w ujęciu zagregowanym (dla banków islamskich o 8,07% i dla konwencjonalnych o 10,20%). Jednak w grupie banków islamskich w trzech i konwencjonalnych w dwóch przypadkach odnotowano spadek kapitałów (tab. 5). Zmniejszenie kapitałów objęło dwa najmniejsze i największy bank islamski i średniej wielkości banki konwencjonalne.

Jedną z najprostszych miar efektywności działalności banków jest generowany przez nie zys netto. W 2007 r. banki konwencjonalne wypracowały 1,28 miliard-

da AED zysku netto. W tym samym roku zysk netto banków islamskich osiągnął 5,07 miliarda AED. Jednak już rok później nastąpił spadek zysków banków islamskich o 21,17%, a banków konwencjonalnych o 16,64%. Spadek zysku w 2008 r. trwał także w roku 2009, przy czym w grupie banków islamskich znacznie się pogłębił – zyski spadły o 50,01% w porównaniu z rokiem 2008 i aż o 60,60% w porównaniu z rokiem 2007 (średnią zmianę w całym badanym okresie zaprezentowano w tab. 6).

Tabela 6. Średnia zmiana wysokości zysku netto w analizowanych bankach w latach 2007-2011

Banki islamskie		Banki konwencjonalne	
Abu Dhabi Islamic Bank	10,70%	Arab Emirates Investment Bank	-4,21%
Ajman Bank	22,87%	Commercial Bank International	-32,96%
Bank of Sharjah	-10,97%	Finance House	-25,27%
Dubai Islamic Bank	-19,48%	National Bank of Fujairah	-3,49%
Emirates Islamic bank		National Bank of Ras Al Khaimah	31,59%
Gulf Finance House	-81,75%		
Invest Bank	2,24%		
Sharjah Islamic Bank	-4,49%		
United Arab Bank	11,80%		

Źródło: jak w tab. 1.

W tym samym czasie spadek zysku notowany przez banki konwencjonalne znacznie wyhamował – wyniósł jedynie 5,45% w stosunku do roku 2008 i 21,18% w odniesieniu do roku 2007. Ostatnie analizowane dwa lata to już okres wzrostu zysku w obu grupach banków. Warto zwrócić uwagę, że wbrew założeniom ekonomii islamskiej prowadzenie bankowości na podstawie zasady podziału zysków i strat nie uchroniło banków islamskich przed drastycznym spadkiem zysków w latach 2008 i 2009. Co więcej, spadek ten był zdecydowanie większy niż w przypadku banków konwencjonalnych, a odbicie słabsze. W efekcie w roku 2011 zyski wypracowane przez banki islamskie były aż o 42,37% niższe niż w roku 2007, gdy w tym samym okresie banki konwencjonalne zwiększyły poziom zysku o 28,20%.

Tabela 7. Wskaźniki ROA i ROE dla analizowanych grup banków

	2007	2008	2009	2010	2011
ROA					
Banki islamskie	2,76%	1,79%	0,88%	1,00%	1,16%
Banki konwencjonalne	3,43%	2,61%	2,32%	2,64%	2,94%
ROE					
Banki islamskie	19,64%	10,54%	6,18%	7,36%	8,30%
Banki konwencjonalne	20,42%	17,28%	14,54%	16,60%	17,75%

Źródło: jak w tab. 1.

Dla analizy efektywności działania obu grup banków w Zjednoczonych Emiratach Arabskich wykorzystano dwa podstawowe wskaźniki, tj. ROA i ROE. Średni zwrot z aktywów oraz średni zwrot z kapitałów własnych był we wszystkich latach wyższy w grupie banków konwencjonalnych. Patrząc przez pryzmat tych miar, należy stwierdzić, że banki islamskie systematycznie gorzej radziły sobie w badanym okresie niż banki konwencjonalne (wartości tych wskaźników w poszczególnych latach zaprezentowano w tab. 7).

Tabela 8. Współczynniki wypłacalności badanych banków w 2011 r.

Banki islamskie		Banki konwencjonalne	
Abu Dhabi Islamic Bank	17,39%	Arab Emirates Investment Bank	25,51%
Ajman Bank	28,60%	Commercial Bank International	15,25%
Bank of Sharjah	24,98%	Finance House	16,20%
Dubai Islamic Bank	18,20%	National Bank of Fujairah	20,30%
Emirates Islamic bank	18,53%	National Bank of Ras Al Khaimah	20,60%
Gulf Finance House	12,41%		
Invest Bank	26,45%		
Sharjah Islamic Bank	34,43%		
United Arab Bank	20,30%		

Źródło: jak w tab. 1.

Ostatnią przeanalizowaną miarą, opisującą obie grupy banków, był współczynnik wypłacalności. Jednak dostępne dane obejmowały wyłącznie rok 2011. W tym roku banki obowiązywały jeszcze wymagania oparte na wytycznych tzw. Bazylei II, a więc współczynnik wypłacalności nie powinien być niższy niż 8%²¹. Wszystkie banki nie tylko utrzymywały wystarczający poziom współczynnika, ale istotnie go przekraczały. Najniższą wartość miał mały islamski Gulf Finance House – 12,41%, a najwyższą – także islamski – Sharjah Islamic Bank (tab. 8).

Średni współczynnik wypłacalności dla banków islamskich wyniósł 20,28%, a dla banków konwencjonalnych 19,57%. Zbliżone wartości współczynników między poszczególnymi grupami mogą implikować niewielki wpływ zasad ekonomii islamskiej na zarządzanie wielkością kapitałów własnych.

4. Porównanie wybranych wskaźników islamskich banków w ZEA oraz konwencjonalnych banków w Polsce

Mając świadomość wszelkich różnic, dla uzupełnienia obrazu efektywności działania banków islamskich można dokonać prostego porównania zwrotu z aktywów, zwrotu z kapitałów własnych oraz wskaźnika wypłacalności tych podmiotów z ban-

²¹ M. Iwanicz-Drozdowska, *Ewolucja regulacji w zakresie adekwatności kapitałowej banków*, „Bezpieczny Bank” 1/2004, BFG, Warszawa 2004, s. 90-92.

kami komercyjnymi działającymi w Polsce²² (tab. 9). Wskaźnik wypłacalności w Polsce w 2011 r. wyniósł 13,13%. Jest to wartość znacznie wyższa niż wymagana normami regulacyjnymi, ale istotnie niższa od wskaźnika wypłacalności charakteryzującego banki islamskie w Zjednoczonych Emiratach Arabskich. Warto również pamiętać, że wysoki wskaźnik wypłacalności nie jest cechą charakterystyczną jedynie islamskich banków, ale raczej wysokiego wskaźnika wypłacalności charakteryzującego wszystkie banki w tym kraju.

Tabela 9. Średnie wartości wskaźników ROE i ROA w bankach komercyjnych w Polsce

	2007	2008	2009	2010	2011
Banki polskie					
ROA	1,80%	1,59%	0,83%	1,10%	1,32%
ROE	22,90%	7,32%	8,22%	10,19%	12,98%

Źródło: jak w przypisie 22.

Zarówno w bankach islamskich, jak i w bankach w Polsce obie miary malały w pierwszych trzech latach i rosły w dwóch ostatnich. Spadek wartości ROA był większy w bankach islamskich i w efekcie wartość tego wskaźnika spadła poniżej charakteryzującej banki w Polsce. Wartość wskaźnika ROE była w całym analizowanym okresie wyższa w bankach komercyjnych w Polsce²³.

5. Podsumowanie

Z przeprowadzonej analizy – obejmującej lata 2007-2011 – wynika, że w Zjednoczonych Emiratach Arabskich – mimo iż jest to kraj w większości zamieszkały przez muzułmanów – islamskie banki we wszystkich badanych wymiarach (zmiana wielkości aktywów, depozytów, kapitałów własnych, przychodów, zysku oraz wartości ROA i ROE) odnotowały słabsze wyniki niż ich konwencjonalne odpowiedniki. Wydaje się, że można zaryzykować stwierdzenie, że są one mniej elastyczne i gorzej dostosowują się do zmieniających się warunków rynkowych niż ich konwencjonalne odpowiedniki. Należy jednak pamiętać, że islamskie instrumenty finansowe stale się rozwijają, a banki tego typu są mocno wspierane przez rządy państw muzułmańskich.

²² Informacje dotyczące polskiego sektora bankowego pochodzą z: Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, *Raport o sytuacji banków w 2011 r.*, KNF, Warszawa 2012, s. 68; Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, *Raport o sytuacji banków w 2010 r.*, KNF, Warszawa 2011, s. 42; Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, *Raport o sytuacji banków w 2009 r.*, KNF, Warszawa 2010, s. 69.

²³ Gwałtowny spadek wskaźnika ROE w Polsce w roku 2008 wynikał z dwóch przesłanek: spadku wyniku odsetkowego w związku z tzw. wojną doepozytową oraz wzrostu kapitałów własnych banków w roku 2008. Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, *Raport o sytuacji banków w 2008 r.*, KNF, Warszawa 2009, s. 39.

Literatura

- Abu Dhabi Stock Exchange, strona internetowa, <http://www.adx.ae> [dostęp 14 I 2013].
- Aminuddin I., *Saving & Current Account Deposits*, dostępny online, <http://www.islamicbankingway.com/2010/11/19-saving-current-account-deposits.html> [dostęp 10 X 2012].
- Ayub M., *Understanding Islamic Finance*, John Wiley & Sons Ltd., Chichester 2007.
- Bonca A.M., *Islamskie instrument finansowe*, Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2010.
- Chapra U.M., Tariqullah K., *Regulation and Supervision of Islamic Bank*, Islamic Development Bank Occasional Paper 3, Jeddah 2000.
- Chong B.S., Liu M., *Islamic banking: Interest-free or interest-based?*, "Pacific-Basin Finance Journal" 2009, 17.
- Danecki J., *Arabowie*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2001.
- Dubai Financial Market, strona internetowa, www.dfm.com.ae [dostęp 14 I 2013].
- El-Hawary D., Grais W., Iqbal Z., *Regulating Islamic Financial Institutions*, World Bank Policy Research Working Paper 3227, 2004.
- Ernst & Young, *World Islamic Banking Competitiveness Report 2012-2013: Growing Beyond DNA of Successful Transformation*, dostępny online, www.ey.com [dostęp 15 III 2013].
- Hefferman S., *Nowoczesna bankowość*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.
- Hourani A., *Historia Arabów*, Wydawnictwo Marabut, Gdańsk 1995.
- Iwanicz-Drozdowska M., *Ewolucja regulacji w zakresie adekwatności kapitałowej banków*, Bezpieczny Bank, 1/2004, BFG, Warszawa 2004.
- Jurkowska A., *Kryzys finansowy lat 2008-2009 a kondycja finansowa banków islamskich*, [w:] *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Wydziałowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, red. I. Pyka, J. Cichorska, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice 2012, nr 105.
- Karaś P., Kutrzeba T., *Porównanie islamskich i zachodnich instrumentów finansowych na przykładzie produktów dostępnych w Arabii Saudyjskiej i Polsce*, [w:] *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Wydziałowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, red. I. Pyka, J. Cichorska, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice 2012, nr 105.
- Khan F., *How islamic is islamic banking?*, „Journal of Economic Behavior & Organization” 2010, 76.
- Lebanese Islamic Bank, *Investment Account*, www.lebaneseislamicbank.com.lb [dostęp 15 X 2012].
- Marcinkowska M., *Standardy kapitałowe banków*, Regan Press, Gdańsk 2009.
- Orzeczenie malezyjskiej rady ds. shari'atu, dostępne online, www.mifc.com/index.php?ch=menu_know_ftw&pg=menu_know_ftw_reso&ac=514&mode=view [dostęp 15 X 2012].
- Shaikh S.A., *A Brief Review & Introduction to Practiced Islamic Banking & Finance*, dostępny online, www.islamiceconomics.viviti.com [dostęp 15 X 2012].
- Sharijah Islamic Bank, strona internetowa, www.sib.ae [dostęp 15 X 2012].
- Sundararajan V., Errico L., *Islamic Financial Institutions and Products in the Global Financial System: Key Issues in Risk Management and Challenges Ahead*, IMF Working Paper, 2002, 02/192.
- Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, *Raport o sytuacji banków w 2009 r.*, KNF, Warszawa 2010.
- Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, *Raport o sytuacji banków w 2008 r.*, KNF, Warszawa 2009.
- Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, *Raport o sytuacji banków w 2011 r.*, KNF, Warszawa 2012.
- Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, *Raport o sytuacji banków w 2010 r.*, KNF, Warszawa 2011.

ISLAMIC VS. CONVENTIONAL BANKING – THE CASE OF UNITED ARAB EMIRATES

Summary: One of the effects of the recent crisis is a growing interest in Islamic banking as a potential alternative to traditional commercial banking (the so-called conventional banking). An attempt to seek answers to the question about the attractiveness of the Islamic bank's operating model can be carried out by comparing the most important financial data of the two groups. The comparisons were made using the data from banks operating in the United Arab Emirates during the period of 2007 to 2011. Based on the data, it can be concluded that Islamic banks reported worse results in all analysed dimensions.

Keywords: Islamic finance, Islamic banking, United Arab Emirates.